

DR. ARTŪRAS GRICKEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus pedagoginis universitetas

BAŽNYČIOS PRAEITIS IR MES¹

1. PROLOGAS

Katalikų Bažnyčioje (ypač Vakaruose) praėjusio amžiaus viduryje atsirado mokslinis poreikis geriau suvokti *Bažnyčios istorijos* kaip mokslinės tiriamosios ir dėstomosios disciplinos savybes, jos galias ir negalias, vaidmenį², o Prancūzijoje, Anglijoje ir pastaruoju laiku Vokietijoje pastebimas intensyvesnis jos ryšys su kitomis istorinėmis disciplinomis³.

Savaime suprantama, Bažnyčios praeitis – daug platesnė ir svarbesnė sritis negu vien mokyklinis ar akademinis pažinimas. Ji yra tikinčiųjų (taip pat ir kitų) ne tik išsilavinimo, bet ir sąmonės dalis. Tiesa, tai ne visuomet suvokiama. Dėl šios ir kitų priežasčių *Bažnyčios istorijos* svarba studijuojančiųjų, studijas organizuojančiųjų ar net žymiausiųjų teologų⁴ dažnai vertinama nepakankamai. Ypač retai remiamasi Bažnyčios praeties studijų rezultatais sprendžiant konkrečias problemas.

Šio straipsnio autorius (nenorėdamas ir, žinoma, negalėdamas būti reiklaus skaitytojo mokytoju, o trokšdamas visuomet išlikti mokiniu) kviečia drauge pamąstyti apie Bažnyčios praeties suvokimo reikšmę mūsų gyvenimui. Be abejo, mintys, kurias autorius čia dėsto, nėra naujos, išbaigtos, o

¹ Šio straipsnio pagrindas – 2000 m. sausio 9 d. Kaišiadorių vyskupijos sielovados centro atidarymo proga skaityta paskaita. Čia ji skelbiama perdirbta ir papildyta Jo Ekscelencijai vyskupui Juozapui Matulaičiui iš anksto sutikus.

² Žr., pavyzdžiui, vieno iš žymiausių XX a. Bažnyčios istorikų – Huberto Jedino (Hubert Jedin) atminimui skirto simpoziumo, įvykusio 1981 m. Romoje, medžiagą: *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, Bd. 80, Rom u. a., 1985 (bemaž visas tomas skirtas šiai temai).

³ Plg. V. Conzemi us, „Kirchengeschichte als „nichttheologische“ Disziplin, *Römische...*, p. 33, 36–38, 46; E. Stöve, „Kirchengeschichte und das Problem der historischen Relativität“, *Römische...*, p. 189, 196; O. Weiss, „Religiöse Geschichte oder Kirchengeschichte? Zu neuen Ansätzen in der deutschen Kirchengeschichtsschreibung und Katholizismusforschung – Ein Forschungsbericht“, *Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte*, Bd. 17 (1998), p. 289–312.

⁴ V. Conzemi us, *Kirchengeschichte...*, p. 34.

kai kurios – gal ir klaidingos. Tad šis straipsnis – ne tiek akademinė studija, kiek eseistinis darbas.

Pasirinktoji mąstymo kryptis – Bažnyčios praeities išvalgos reikšmė mūsų gyvenimui – labai plati. Todėl straipsnyje aptariama tik keletas iš aktualiausių, autoriaus nuomone, aspektų.

2. KAI KURIE AKADEMINĖS BAŽNYČIOS ISTORIJOS ASPEKTAI

Vidinė raida ir santykis su išoriniu pasauliu. Nuo seniausių laikų, bent jau nuo Cezarėjos vyskupo Eusebijaus (†339 m.), parašiusio mums visiems gerai žinomą *Bažnyčios istoriją*⁵, taigi bent jau nuo šio vyskupo laikų Bažnyčios praeities atskleidimas nebuvo vien Bažnyčios vidinės raidos pavaizdavimas, nes Bažnyčia iš pat pradžių, o ir vėliau nuo išorinio pasaulio nebuvo ir negalėjo būti atsiribojusi. Tad visais laikais, gilinantis į Bažnyčios praeitį, nemažai dėmesio skirta ir santykiui su išoriniu pasauliu.

Ši aplinkybė (šalia kitų priežasčių) lėmė, kad Bažnyčios praeitimi susidomėjo ir *visuotinės* ar atskirų kraštų *pilietinės istorijos* specialistai. Antai Vokietijoje vis labiau intensyvėja Bažnyčios ir kitų sričių istorikų (ypač *socialinės* ir *visuomeninės istorijos* specialistų) mokslinis bendradarbiavimas – kai pirmiausiai bendromis jėgomis aptariamos kai kurios svarbiausios problemos, suderinamos nuomonės, intensyviau perimamas tarpusavio patyrimas ir – kaip viso to rezultatas – nuodugniau suvokiamas religijos (šiuo atveju krikščionybės ir ypač katalikybės) poveikis ankstesnių amžių (bent iki XIX a.) visuomenėms. Žinoma, vis dar išlieka ir abipusės ignorancijos⁶.

Historia docet, atque Historia Ecclesiae. Bendra Bažnyčios bei išorinio pasaulio kilmė ir bendra keliaamžė raida, taip pat sąsajos leidžia manyti, kad Bažnyčios praeities suvokimas (ar nesuvokimas) gali suartinti (ar dar labiau atitolinti) ne tik skirtingų konfesijų krikščionis, bet ir tikinčiuosius su netikinčiais arba bent jau gali padėti (ar sutrukdyti) išvengti ignorancijos. Antai Jungtinėse Amerikos Valstijose pastangos geriau suvokti Bažnyčios praeitį jau nuo praėjusio amžiaus 7-ojo dešimtmečio vyksta kaip skirtingų konfesijų krikščionių dialogas⁷. Vokietijoje taip pat jau pasirodo solidžių ekumeninių Bažnyčios istorijos veikalų⁸.

⁵ E. Cezarietis, *Bažnyčios istorija*, Vilnius, 1993.

⁶ O. Weiss, *Religiöse..*, p. 289–292, 294–296, 309–312.

⁷ V. Conzemius, *Kirchengeschichte..*, p. 38.

⁸ *Ökumenische Kirchengeschichte*. Hrsg. von R. Kottje und B. Moeller. B.1–3. [Mainz u.a., 1970, 1973–1974]; H. Gutschera u.a., *Geschichte der Kirchen. Ein ökumenisches Sachbuch mit*

Todėl šiuolaikinė katalikų *Bažnyčios istorija* nebegali būti apologetiška pataikuolė. Ji turi būti kritiška, bet ne nihilistinė, nes jau senokai ir kuo toliau, tuo vis labiau suvokiama, kad *Bažnyčios istorija – tai ne triumfo kelias ir ne skandalų virtinė, o mūsų Bažnyčia yra ir šventųjų, ir nusidėjėlių Bažnyčia*⁹. Tad istoriko uždavinys yra atskleisti ir jos narių herojiškus poelgius, ir klaidas. (Pastarojo aspekto, t.y. klaidų atskleidimo nereikia bijoti, nes tik suvokę savo pirmtakų suklydimus galėsime suprasti ir savo silpnąsias vietas. Nežymiai perfrazuojant žinomą posakį, galima teigti: *veritas liberabit nos*.) Nors visuomet privalu atminti skirtumą tarp *vera ecclesia* ir *ecclesia manifesta*¹⁰.

Taigi konfesinė savikritika gali padėti įveikti tiek kitų konfesijų krikščionių, tiek laicistų priešišumą. *Historia docet*, kaip sakė romėnai. Reikia pridurti, *atque historia Ecclesiae*.

Daug kas yra ir daug kas liks neaišku. Dar daug kas Bažnyčios praeityje yra neaišku, nes, vienas dalykas, visuomenė, ypač mūsų, neskiria jos tyrimams net minimaliai reikiamo dėmesio (sakykime, iki šiol nėra išsamios mūsų krašto Bažnyčios praeities apybraižos¹¹); kitas dalykas, per mažai tėra istorinių šaltinių, kad būtų galima išsamiai išnagrinėti daugelį temų. Be to, ir, svarbiausia, tuo neturime jokio pagrindo abejoti, – daug kas Bažnyčios praeityje ir liks neatskleista, nes ši institucija yra abipusinė (transcendentinė).

Jos tyrimas labai svarbus. Vis dėlto, Bažnyčios praeities pažinimo svarbą sunku perdėti. (Panašiai mano ir Bažnyčios istorikai¹², ir (pastaruojau laiku) teologai¹³, ir, ko gero, daugelis kitų istorinių disciplinų atstovų, nors

Bildern, Mainz, 1992. Tačiau netgi tarp istorikų katalikų nėra vienos nuomonės apie ekumeninę ar tarpkonfesinę *Bažnyčios istoriją* (K.Repgen, „Kirchengeschichte und historische Theologie“, *Römische..*, p. 256).

⁹ J. Lenzenweger ir kt, *Katalikų Bažnyčios istorija*, d.1. [Vilnius, 1996], p. 4.

¹⁰ E.Iserloh, „Kirchengeschichte – Eine theologische Wissenschaft“, *Römische..*, p. 22.

¹¹ Vytauto S.Vardžio redaguotos knygos *Krikščionybė Lietuvoje* (Čikaga, 1997) tokia vadinti negalima, nes šiame veikalė yra labai daug itin reikšmingų teminių spragų, pavyzdžiui, neaptariama Bažnyčios raida tarp 1410 metų ir vadinamosios reformacijos, taip pat Bažnyčios būklė XVIII a. Tiesa, ketinama po kelerių metų tokį veikalą išleisti, nes jis yra numatytas Lietuvos tūkstantmečio minėjimo istoriniuose šaltiniuose, tačiau jau šiandien dėl to kyla abejonių, nes darbas atliekamas, atrodo, be parengiamųjų mokslinių konferencijų, taigi be platesnės diskusijos, apsiribojant nedideliu, keletu istorikų būreliu.

¹² Pavyzdžiui, žymus šių laikų vokiečių Bažnyčios istorikas Ervinas Izerlo teigia, jog dogmatika privalo būti pasirengusi savo teiginius koreguoti, atsižvelgiant į Bažnyčios istorijos studijų rezultatus (E.Iserloh, *Kirchengeschichte..*, p. 26).

¹³ Plg. V.Conzemius, *Kirchengeschichte..*, p. 34–37; W.Kasper, „Kirchengeschichte als historische Theologie“, *Römische..*, p. 174, 176–177. Pastarasis autorius (beje, sistematikas) mano, kad teologijos požiūriu šiuolaikinė istoriškai kritiškai traktuojama *Bažnyčios istorija*

nemažai kur, taip pat ir Lietuvoje, tai nelabai ryšku.) Remiantis pareikštomis mintimis, galima teigti, kad šie tyrimai ir studijos būtų svarbūs **ne tik Bažnyčios nariams, bet ir visai kiekvienos krikščioniškos (ir ne tik krikščioniškos) šalies visuomenei**. Žinoma, pastarąjį teiginį reikia pagrįsti papildomai.

3. KAI KURIE MŪSŲ VISUOMENINĖS SĄMONĖS ASPEKTAI

Realus gyvenimas – sąmonės padarinys. Jeigu nepripažįstame ar nebepripažįstame marksistinio požiūrio į istoriją, tai privalome vadovautis mintimi, jog ne tiek medžiaginė būtis (materija) nulemia mūsų gyvenimą, kiek mūsų sąmonė (idėjos). Taigi realus gyvenimas ir jo problemos yra asmeninės ir visuomeninės sąmonės padarinys. Siekiant teigiamų pokyčių, reikia aptikti mūsų pačių ir visuomenės mąstymo (ir jausenos) spragas ir klaidas. O čia svarbus uždavinys – istorinės refleksijos (patirties apibendrinimas).

Istorinės refleksijos kaip atsinaujinimo prielaida. Per pastarąjį tautinį Atgimimą išgyvenome, be kita ko, ir lig tol neregėtą tautos istorinės sąmonės pakilimą. Istorinė atmintis bei istorinės tiesos siekis ir buvo, tiesą sakant, vienas svarbiausių tautos atgimimo ir jos valstybės atkūrimo veiksmų. Deja, kai kas (ir nemažai kas) idealizmu tik savanaudiškai pasinaudojo, o dėl to (ir dėl kitų priežasčių, apie kurias šiek tiek toliau) į valdžią patekusių idealistų pastangos reformuoti mūsų visuomenę buvo pasmerktos žlugti.

Kaip tik todėl, kad praeities pažinimas daugeliui nebedavė apčiuopiamų rezultatų (medžiaginių rezultatų), juo ir nusivilta. Tačiau svarbu pabrėžti, kad mes nesugebėjome jų pasiekti, nes, be kita ko, nepakankamai į praeitį buvome išsigilinę, tiksliau – iš jos sėmėmės žinių tik apie užkariautojų mums padarytas skriaudas ir tautiečių pasipriešinimą. Išsyk nepakankamai įvertinome savo pirmtakų klaidas ir greitai pamiršome (jau iki 1992 metų rinkimų) „savųjų“ padarytas skriaudas. Tad vien jau iš to galima spręsti, jog mes blogi istorijos mokiniai. Tačiau dabar, vėl ištikti bėdų, privalome atsižvelgti į praeitį, tiek į netolimą, tiek į tolimą praeitį.

pasirodė esanti be galo produktyvi ir lemiamas laimėjimas kitoms teologijos disciplinoms (die moderne historisch-kritisch betriebene Kirchengeschichte hat sich in der Zwischenzeit auch unter dogmatischem Gesichtspunkt als überaus fruchtbar und als entscheidender Gewinn für alle Disziplinen der Theologie erwiesen), nes įgalino geriau suvokti Bažnyčios Tėvų ir dogmatikos teiginius, taip pat senąsias tradicijas, be ko (kaip be tam tikro teorinio įdirbio) neišsivaizduotinas ir Bažnyčios II Susirinkimas Vatikane, ir ekumeninė teologija.

Reformų nesėkmės – idealizmo ir dvasingumo stoka. Taigi ką byloja istorinės refleksijos apie mūsų dabartinį gyvenimą ir apie pastarojo dešimtmečio klaidas? Visų pirma – apie mitus ir vadovavimosi jais padariusius – idėjinę krizę ir moralinį sutrikimą.

Kokie tie mitai, kurie visuomenę privedė prie krizės? Mitai apie gerovę (vartotojiška pasaulėžiūra), apie kultūrą (kultūros laisvę ir valstybinę kultūros politikos nebuvimą), apie valstybę (jos suabsoliutinimas – atgausime nepriklausomybę, ir viskas gan greitai susiklostys savaime), apie asmens laisvę (net nevykdant pareigų ir nesilaikant moralės).

Viena iš konkrečių mūsų visuomenės nesėkmių – netikusi privatizacija. Deja, privatizacijos neišvengė ir politika. Galima teigti, jog įvyko politinių idėjų privatizacija. Tai byloja partinių elitų uždarumas (nomenklatūrinis mąstymas) ir to rezultatas – partijų skaidymasis, pataikavimas populiarioms asmenybėms, abejotinių koalicijų formavimas. Visa tai dvelkia egoizmu ir asmeniškumais. Netgi broliai bei seserys krikščionys demokratai, autoriaus nuomone, to neišvengė. Norom nenorom peršasi mintis, jog ir čia būta svetimų idėjų privatizacijos.

Kita vertus, būtina konstatuoti, jog, pertvarkant mūsų gyvenimą, remtasi nepakankamai apgalvotais įrankiais, t.y. iš Vakarų daugiau ar mažiau perimtais teisiniais ir ekonominiais modeliais (teisinės valstybės kaip demokratijos prielaidos ir laisvosios rinkos kaip panacėjos mitai). To, pasirodo, neužtenka. Reikia tvirto moralinio pagrindo. Ir čia derėtų save paklausti, ar mūsų visuomenėje moralė dar tebėra vertybė? Apsidairius ir gerai pagalvojus, tektų pripažinti, jog mūsų dienomis moralė yra nuvainikuota (nebeprivaloma), bet vis dar tebelaikoma svarbiausiu visuomenės egzistencijos pamatu. Garantuoti jo tvirtumo laicistinė kultūra neigali ir niekad neigalės, nes be tikėjimo į Dievą visos šios kultūros moralinės normos tėra nieko neįpareigojantis taisyklių rinkinys. Tad mūsų bėdos yra mūsų politinio elito ir kitų žmonių idėjinis ir moralinis nuosmukis, o tai galima pavadinti laicistinės kultūros akligatviu. Taigi mus slegia ne tiek finansinė, ekonominė ar kokia kitokia, kiek idėjinė krizė – materialistinės pasaulėžiūros ir vartotojiškos moralės palikimas.

Vis dėlto turime tikėtis, kad didžiulių finansinių injekcijų palaikomi ir Europos Sąjungos spiriami pajėgsime įveikti ne tik dabartinę finansinę ir ūkinę krizę, bet ir moralinį idėjinį nuosmukį. Neturėdami krikščioniškomis vertybėmis pagrįstos moralės, mes nebūsime atsparūs ir ekonominėms, politinėms bei ekologinėms katastrofoms.

Sąmonės problemų sprendimas. Privalome atsikratyti iliuzijos, jog pasiekti visuotinę gerovę galima be nuolatinių pastangų išlaikyti ir atnaujinti dvasingumą. Tiek asmeninis, tiek visuomeninis dvasinis tobulėjimas, kaip ir pažinimas, yra sunkus ir nepertraukiamas darbas. (Šiuo atveju

romėnų patarlė *non progredi est regredi* ypač tinka.) Reikia naujo, šįkart dvasinio sąjūdžio išsaugoti ant krikščioniškų vertybių pamato sukurtos mūsų kultūros humanistiniams likučiams ir sykiu sau bei kitiems atverti šiuolaikinio dvasingumo horizontus. Tad šis laikotarpis turėtų būti dvasinės rezistencijos (vartotojiškumui ir beidėjiškumui) ir dvasinio atsinaujinimo (grįžimo prie krikščioniškų vertybių) laikotarpis.

4. BAŽNYČIOS PRAEITIES SUVOKIMAS KAIP VIENAS SVARBIAUSIŲ KATALIKIŠKOS IR LAICISTINĖS-EUROPIETIŠKOS SĄMONĖS ASPEKTŲ

Bažnyčios istorija kaip savęs suvokimo Bažnyčioje priemonė. Bažnyčios praeities suvokimas paprastai diegiamas krikščioniškai ir į Bažnyčią besiorientuojančiai jaunuomenei, rečiau – vyresnio amžiaus žmonėms. Tai yra svarbu jų lavinimui ir savišvietai. Tačiau jeigu *Bažnyčios istoriją* traktuotume ne vien kaip akademinę discipliną, jos pažinimas tikintiesiems galėtų būti (ir kartais būna) dar svarbesnis.

Praėjusio amžiaus viduryje besikeičiant *Bažnyčios istorijos* suvokimui, vieno solidaus mokslinio žurnalo „*Concilium*“ numerio (1971 m.) *moto* buvo „*Bažnyčios istorija kaip Bažnyčios savimonė*“¹⁴. Tokios koncepcijos akcentavimas – labai svarbus. Tačiau tai yra vienas iš aukščiausių Bažnyčios lygmenų – magisteriumas. O šiame straipsnyje norėtume pabrėžti *Bažnyčios istorijos* svarbą kiekvienam tikinčiajam. Taigi jeigu Bažnyčios istoriją suvoktume ne vien kaip lavinimosi dalyką ir ne vien kaip tam tikros dalies asmenų mąstymo sritį, o kaip kiekvieno tikinčiojo mąstymo apie save Bažnyčioje priemonę, ji tarnautų daugeliui tikinčiųjų. Tai, mūsų nuomone, Bažnyčią sustiprintų. Tai turėtų būti vienas svarbių katalikiškosios kultūros uždavinių.

Perspektyvus uždavinys. Dabar reiktų atsakyti į klausimą, kas yra *visuotinė istorija*, tiksliau – į ką orientuotos pastangos pažinti praeitį? Į valstybes ir jų veikėjus? (Ar valstybė yra *šventa karvė*?) Į karus ir užkariavimus? (Ar *istorija* yra smurto istorija?) Į tautų praeitį? (Ar tautiškumas yra absoliuti vertybė?) Ar *istorija* yra geismų ir geidulių istorija? Nėra abejonės, kad ši disciplina yra visų šių ir daugybės kitų žmogaus gyvenimo ir veiklos aspektų istorija, bet pirmiausiai turėtų būti vertybių ir prioritetų reiškimosi istorija. Tik tokia *istorijos* kaip praeities pažinimo samprata įgalintų atskleisti žmonių ir visuomenių kokybinius pakitimus.

¹⁴ V. Conzemius, *Kirchengeschichte...*, p. 32, 44.

Tokiame kontekste laicistams *Bažnyčios istorija* gali atrodyti kitaip negu iki šiol, nes, stengiantis išryškinti Bažnyčios ir išorinio pasaulio santykio raidą, be kita ko, įmanoma atskleisti, bent jau bendriausiais bruožais, kiek ši institucija atliko savo užduotį, t.y. pareigą skleisti Dievo Žodį, pareigą mokyti ir mokytis gyventi sutinkamai su šiuo Žodžiu, ir kiek šis Žodis paveikė tam tikro krašto ar net civilizacijos raidą¹⁵. Toks *Bažnyčios istorijos* suvokimas tiek mokslininkus katalikus, tiek mokslininkus laicistus įgalintų rasti daugiau bendrų interesų. Ir ne tiek jau svarbu, kad tokio bendradarbiavimo partneriai šiuos žodžius rašytų mažąja raide.

Bažnyčios istorija kaip mūsų ir kaip visuotinė istorija. Taigi vienas svarbiausių šių dienų Bažnyčios istoriko ir jo kolegų *visuotinės istorijos* specialistų uždavinių būtų pavaizduoti, kiek įmanoma, kaip krikščioniškoji doktrina paveikė krašto, regiono, žemyno ir viso pasaulio raidą. Tokiu atveju neliktų visuomenei (ir krikščioniškajai, ir laicistinei) žalingo *Bažnyčios istorijos* izoliavimo nuo *bendrosios* ar *visuotinės istorijos*¹⁶. Pastaroji dar nuo antikos ir viduramžių, o ypač nuo XIX a., kai mokslai buvo galutinai (?) diferencijuoti (diferencijuoti laicistinės kultūros kontekste), yra pirmiausiai *politinė istorija*.

Tokia samprata, t.y. *visuotinės* ir *politinės istorijos* sutapatinimas, tiesa, pastaraisiais laikais *politinę istoriją* praskiedžiant socialinės, kultūros ar net Bažnyčios istorijos tematika (bet ne per daug, nes politinė istorija vis tiek dominuoja), taigi toks *visuotinės istorijos* supratimas sąmoningai ar nesąmoningai suponuoja, kad politika yra svarbiausias kiekvienos visuomenės egzistavimo aspektas. Tai yra tikras nesusipratimas.

Vis dėlto ši aplinkybė (kartu su kitomis priežastimis) daugeliu atvejų visuomeninę sąmonę nukreipdavo klaidinga kryptimi – tautinio uždarmo ir net nacionalizmo kryptimi. O juk visų mūsų (taip pat indiferentų bei ateistų) pirmtakai ir protėviai buvo krikščionys. Tad nori nenori – **Bažnyčios praeitis yra visų mūsų praeitis**, todėl galima ir net būtina stengtis ją suvokti kaip mūsų visų praeitį. Kitaip, laikantis klasikinės (griežtai konfesinės) *Bažnyčios istorijos* sampratos, katalikai (tiek sau patiems, tiek kitų konfesijų krikščionims ar laicistams) gali atrodyti viena iš uždarų šiuolaikinės visuomenės grupių. Ir atvirkščiai: siūlomas *Bažnyčios istorijos* kaip mūsų *istorijos* suvokimas gali padėti suartinti tikinčiuosius ir netikinčiuosius, teologiją ir laicistinę kultūrą¹⁷.

¹⁵ Plg. M.Batlioni, „Kirchengeschichte und Theologie auf verschiedenen Ebenen: Lehre, Forschung, Interpretation“, *Römische..*, p. 59–60; A.Erba, „Una storia della Chiesa per la teologia della storia“, *Römische..*, p. 64–65; E.Iserloh, *Kirchengeschichte..*, p. 17, 22–23; E. Stöve, *Kirchengeschichte..*, p. 189, 195–196.

¹⁶ Plg. G.Alberigo, „Conoscenza storica e teologia“, *Römische..*, p. 215–216.

¹⁷ Plg. O.Weiss, *Religiöse..*, p. 311–312.

Kita vertus, atsižvelgiant į vertybinį žmogaus egzistencijos aspektą, **Bažnyčios istorija gali būti suvokiama ir kaip istorijos krikščioniška interpretacija.** Tokia ar panaši praeities suvokimo ir aiškinimo koncepcija nėra nauja (bent iš dalies būdinga ir vyskupo Aurelijaus Augustino veikalui *De Civitate Dei*, ir vadinamųjų viduramžių istorikų darbams), tačiau iki šiol nėra (straipsnio autoriaus nuomone) praradusi aktualumo, nors, atrodo, istorikų nebevertinama¹⁸, nes Bažnyčios praeitis paprastai suprantama perdėm siaurai – tik kaip disciplinos *Bažnyčios istorija* objektas.

Atrodo, kad šios abi Bažnyčios praeities sampratos (*Bažnyčios istorija kaip mūsų istorija ir Bažnyčios istorija kaip istorijos krikščioniška interpretacija*) gana artimos.

Išdėstytas požiūris į Bažnyčios ir krikščioniškos visuomenės, kartu – į mūsų pačių praeities pažinimą suteikia galimybę, autoriaus nuomone, naujai pažvelgti į dabartinę visuomenę, į jos bėdas ir rūpesčius (vien ko vertos Bažnyčios ir valstybės santykių studijos) ir sudaryti prielaidas formuluoti ir spręsti aktualiausius uždavinius, pavyzdžiui, atsiliepti į popiežiaus kvietimą imtis naujos evangelizacijos, taip pat krikščioniškai permąstyti mūsų, t.y. Lietuvos visuomenės, šiandieninį gyvenimą¹⁹.

5. KAI KURIOS MŪSŲ PROBLEMOS

Studijos ir mūsų visuomeninės-religinės problemos. Mūsų krašto Bažnyčia ilgą laiką buvo ir dar tebėra kitų kraštų krikščionių intelektinių ir netgi dvasinių produktų vartotoja. (Teiginį patvirtina, sakysim, kad ir toks faktas: žymius mūsų visų laikų teologus galime suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų, o pridėjus filosofus ir Bažnyčios istorikus – užtektų ir dviejų rankų.) Tad mes iki šiol **retai kada mėginame pasiremti savo pirmtakų ir amžininkų religiniu patyrimu.**

Kadangi atskirų tautų ar visuomenių mentalitetas, kultūra, vertybės nėra tapatus (be to, ilgainiui kinta), tai **savo visuomeninį-religinį patyrimą (sėkmes ir nesėkmes) privalome atskleisti patys.** Kitaip sakant, reiktų aktyviau ieškoti krikščioniškosios doktrinos ir mūsų šiuolaikinės visuomenės sąveikos galimybių, nelaukiant, kol bus galima ką nusižiūrėti iš italų, prancūzų, vokiečių ar kitų. Nemenka šios užduoties problema – būsimų

¹⁸ Vis dėlto Bažnyčios istorikai ar Bažnyčios istorijos tyrėjai visai nėra nusiteikę prieš *teologinę istoriją*, t.y. tokią istoriosofinę koncepciją geriausiai įvardijantį terminą (M. Batllori, *Kirchengeschichte...*, p. 61–62). Tuo tarpu teologai panašaus rakurso nevengia (žr. K. Löwith, *Weltgeschichte und Heilsgeschehen. Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie*, Stuttgart, 1979).

¹⁹ Plg. E. Stöve, *Kirchengeschichte...*, p. 195.

specialistų studijos Vakaruose, nes šie, sugrįžę į Lietuvą, dar ilgai gyvena anų kraštų ir jų Bažnyčių realijomis, parsivežtomis problemomis.

Kita vertus, pasitaiko, kad gabūs ir pamaldūs studentai lieka nuošaly, lyg patys sau. Kartais sutinki prieš kurį laiką baigusį studijas ir paklauseš, ką jis veikia, neretai gali išgirsti, jog darbuojasi ne toje srityje, kuriai rengėsi universitete.

Tirti krašto Bažnyčios istoriją ir ją dėstyti. Šiandien nepakanka žinoti, kaip atsirado krikščionybė, kaip krikštytos daugelis tautų (taip pat ir lietuviai), kaip krikščionybė plėtėsi. Labai svarbu išmanyti ir vietinę Bažnyčios raidą, nes visuotinės Bažnyčios vaizdas yra vietinių Bažnyčių mozaika²⁰. Tik gilindamiesi į savo krašto Bažnyčios praeitį mes galime spręsti, kur mūsų tvirtos, o kur silpnos vietos. Vadinas, Lietuvos Bažnyčios istorijos tyrimas ir dėstymas – mūsų pareiga ne tik savo krašto žmonėms, bet ir visuotinei Bažnyčiai.

Taigi **kvalifikuotos pastangos tirti savo parapijos ar vyskupijos praeitį, atskirų tikinčiųjų gyvenimą ir darbus yra labai reikalingos.** Šioje srityje mes nuveikėme dar labai mažai. Labiausiai sektinas pavyzdys yra vokiečių katalikai: daugelyje Vokietijos universitetų Katalikų teologijos fakultetų krašto Bažnyčios istorija (nors ir ne be problemų) dėstoma atskirai, o kiekviena vokiškai kalbančių kraštų vyskupija turi savą istorijos draugiją (blogiausiu atveju – bendrą su keliomis kitomis vyskupijomis), neretai leidžiančią solidų mokslinį Bažnyčios istorijos žurnalą²¹.

Krikščioniškosios demokratijos nesėkmės ir tikinčiųjų dalyvavimas politikoje. Nuo pat krikščioniškosios demokratijos atsiradimo kartkartėmis politikoje dalyvaujantys tikintieji patirdavo nemenkas ar net katastrofiškas nesėkmes, pavyzdžiui, *kovos dėl kultūros* Vokietijoje metu (XIX a. antroji pusė), bręstant pasauliniam konfliktui (XX a. pradžia), į valdžią besiveržiant smurtui ir neapykantai (XX a. 3–4 d-mečiai). Ypač skaudus buvo italų *Democrazia Christiana* žlugimas (pastarasis dešimtmetis), vokiečių KDS/SKS ir vietinių krikščionių demokratų nesėkminga veikla (pastarieji keleri metai). Tad verta savęs ir mūsų visų paklausti, ar, dalyvaudami politiniame gyvenime, galime pasiekti teigiamų rezultatų ne tik materialistinės visuomenės socialinėje srityje, bet ir visuomenės moralėje? Tad ar verta politikoje dalyvauti?

Atsakymas nenaujas: tai būtina. Tačiau pagrindinė problema – ne dalyvavimas politikoje (sekant iš esmės materialistinės visuomenės įgeidžiais), o gebėjimas dalyvaujant pasiremti krikščioniškąja doktrina (gebėjimas pasiremti

²⁰ R.Reinhardt, „Kirchliche Landesgeschichte“, *Theologische Quartalschrift*, Jg.173 (1993). H.1, p. 5–6, 8–9.

²¹ Ten pat, p. 1–2.

Apreiškimo tiesomis, siekiant teigiamai paveikti ne tik šiuolaikinės visuomenės socialinį gyvenimą, bet ir jos pagrindą – morale). Taigi vienas svarbiausių uždavinių būtų krikščioniškąją doktriną aktualizuoti netikinčiojoje visuomenės dalyje ir šios doktrinos nuostatas įdiegti politiniu lygmeniu. Bet labai sunkus uždavinys, kaip rodo istorija, išmokti atskirti tikėjimui ir Bažnyčiai atsidavusius žmones nuo perėjūnų.

Katalikiško intelektualinio gyvenimo deficitas? Intelektas būdingas kiekvienam žmogui: tiek išsilavinusiam, tiek mažaraščiui, tiek tikinčiajam, tiek indiferentui. Mūsų katalikiškoji inteligentija, nepaisant didelių tiesioginio darbo krūvių, intelektualiai gana aktyvi: dalyvaujama minėjimuose, konferencijose, nuolat pasirodo intelektualinės produkcijos ir pan. Tačiau nesunku pastebėti, jog vyrauja proginės konferencijos ir proginė produkcija. Akivaizdu, kad stinga dienos aktualijas nagrinėjančių projektų ir renginių. Kas tai? Monumentalumo ilgesys ir vaikymasis? Atvirumo ar bendruomeniškumo stoka? O juk istorinė atmintis ir sąmonė reikalingos pirmiausiai dienos aktualijoms suvokti ir problemoms spręsti.

APIBENDRINIMAI

Mūsų visuomenės problemos, be kita ko, byloja, kad ir Bažnyčios įtaka visuomenei nėra pakankama.

Mūsų intelektualinis uždavinys būtų ir toliau ieškoti atsakymų į klausimą, kodėl Bažnyčios įtaka šių dienų visuomenei yra nepakankama. (Nebegaliame kaltinti vien oponentų.)

Bet pirmiausiai mes privalome naujai įvertinti savo istorinę sąmonę, labiau įsigilinti į Bažnyčios praeitį²², atsisakyti „apgultųjų“ pasaulėjautos ir mąstymo.

Tik tai atlikę ir visa jėga pasirėmę Apreiškimo galia, įstengsime atsakyti į laiko iššūkius. Tai mūsų pareiga ne tik savo krašto žmonėms, bet ir visuomenei Bažnyčiai²³.

Įteikta 2001 birželio mėn.

²² Pavyzdžiui, teologas Valteris Kasperas teigia, kad šiuolaikinėms Bažnyčios problemoms spręsti yra būtinos bendros sistematikų ir Bažnyčios istorikų pastangos (W.Kasper, *Kirchengeschichte...*, p.186), o istorikas Džiuzepė Alberidžo mano, kad šiuolaikinėje kultūroje privalu kur kas labiau remtis istoriniu pažinimu (G.Alberigo, *Conoscenza...*, p. 219). Be to, žr. U.M. Schiffrers, (Intervention), *Römische...*, p. 241–242; K.Repgen, *Kirchengeschichte...*, p. 257–258.

²³ Autorius dėkoja Tübingeno universiteto (Tübinger Universität) profesoriumi emeritui dr. Rudolfui Reinhartui (Rudolf Reinhardt) už suteiktą literatūrą, be kurios šis straipsnis būtų paremtas tik ankstesniais negu pastarojo dešimtmečio veikalais.

THE PAST OF THE CHURCH AND US

Summary

This article attempts to explain the importance of the perception of the Church's past to the academic society, every member of the Church, the believers, and the religiously indifferent.

Because the Church from its very beginning was not isolated from the world, the understanding of its past is not only school or academic cognition but also a part of European consciousness. The common origin and long-term development as well as the connections between the Church and the external allows one to suppose that the understanding (or lack of understanding) of the Church's past can bring together (or separate even more) not only Christians of different confessions, but also believers and non believers, and it can at least help (or hinder) to avoid ignorance. On the other hand, in view of today's spiritual and moral decline (which can also be explained by the insufficient influence of Christianity), the reflection of the Church's past could help one not only to know the Christian spiritual heritage better, but also to understand the paths and false paths of European culture and identity. It is important to mention how Christianity influenced universal evolution and where this influence ends. In order to achieve this, it is necessary to remember confessional self-criticism (for Christians) and the criticism of the accepted world outlook (for the religious indifferent) as well as looking for common points and denominators. The starting-point for this can be Revealed or Eternal Values.

Because our life is influenced less by material existence (matter) and more by our consciousness (ideas), real life and its problems are the result of personal and social consciousness. If we want positive changes, we have to detect the gaps and mistakes of the thinking of ourselves and society. Historic reflections (generalization of consciousness) at this point are an unavoidable task. They testify that any legal or economic models can not help without spiritual or moral revival. We should look more actively for the possibilities of reciprocity between the Christian doctrine and current society.

At the state level we need positive in the spiritual sense social activities and state policies by the Christian Democrats (to actualize the Christian doctrine in the non believing part of society, to implement in practical terms the rules of this doctrine) as well as the cultural policy of other political parties to be based on actual Christian values. Only by completely relying on the power of Revelation and eternal values, it is possible to respond to the challenges of time.